

Kurkistusikkuna Suomen ja Saksan sotilasjohdon yhteistyöhön

Pekka Visuri:

Saksan kenraali Suomen päämajassa vuonna 1941. Suomalais-saksalainen yhteistyö Waldemar Erfurthin päiväkirjan valossa. Docendo 2017. 300 s. ISBN 978-952-291-388-3.

Valtiotieteiden tohtori, eversti (evp.) Pekka Visuri on tehnyt sotahistoriallisen kulttuuriteon suomentamalla saksalaisen jalkaväenkenraali Waldemar Erfurthin (1879–1971) päiväkirjamerkinnot vuodelta 1941. Erfurth toimi saksalaisena yhteysupseerina Suomen armeijan päämajassa koko jatkosodan ajan vuosina 1941–1944

ollen Saksan sotilaslinjan osalta avaintoimija yhteistyössä Suomen sodanjohdon kanssa.

Teoksen otsikko peittää alleen sen, että sisällys on kaksiosainen. Ensimmäisen kolmanneksen muodostaa Visurin laatima, pääosin tutkimuskirjallisuuteen pohjautuva analyysi tai pikemminkin vallitsevan tutkimustilanteen koonnos, joka avaa Suomen ja Saksan sotilaallisen suhteen problematiikkaa ennen jatkosotaa ja jatkosodan aikana vuonna 1941. Kyseinen tekstin avulla lukija saa oivalla tavalla kuvan siitä historiallisesta kehiksestä, johon Erfurthin päiväkirjateksti kiinnittyy.

Visuri muodostaa näkemyksensä teemasta Tuomo Polvisen, Mauno Jokipiin ja Ohto Mannisen suomalaisen klassikkotutkimusten kautta. Ansionsa saavat myös 1960-luvulla kansallista tutkimuskenttäämme ravistelleet C. L. Lundinin, Anthony Uptonin ja H. P. Krosbyn teokset. Akateemisen sotahistorian kirjoituksen kumulatiivisuutta kuvaa hyvin se, että professori Jokipiin *Jatkosodan synty* vuodelta 1987 on kolmekymmentä vuotta myöhemmin käytetty ja tunnustetuin tieteellinen kokonaisuus jatkosotaa edeltäneiden kuukausien kehityksestä.

Visurin rivien väliin jää se, että Erfurthin päiväkirja-aineistoa on laajalti käytetty tutkimuskäytössä useiden vuosikymmenten aikana. Erfurthin muistitietoja ovat hyödyntäneet Mauno Jokipii 1960-luvulta alkaen, Ohto Manninen 1970-luvulta alkaen, puhumattakaan monista myöhemmistä tutkijoista, jotka ovat tutkimuksissaan hyödyntäneet Erfurthin luomaa saksalaista aikaikuvaa jatkosodan suomalaisesta sodanjohdosta sekä Suomen ja Saksan sotilaallisesta yhteistyöstä. Mistään ennalta tuntemattomasta aikalaislähteestä ei siis suinkaan ole kyse, vaikka teoksen kustantaja markkinapuheissaan näin antaa ymmärtää.

Kaksi kolmasosaa teoksesta muodostuu Visurin suomentamista kenraali Erfurthin päiväkirjamerkinnöistä vuodelta 1941 – nämä ovat eittämättä myös kirjan mielenkiintoisinta antia. Muistiinpanot, joita Erfurth on laatinut päivittäisellä tarkkuudella 12. kesäkuuta 1941 lähtien, luovat kuvan ammattimaisesti kirjoittavasta kenraalista. Tekstiriveiltä huokuu yhtäältä ymmärrys oman asemansa historiallisuudesta suomalais-saksalaisen sotilasyhteistyön portinvartijana, mutta toisaalta myös laaja henkilökohtainen sivistystaso ja kyky analysoida tapahtunutta hyvin monipuolisesti.

Pekka Visurin käännöstyöstä syntyy vakuuttavan uskottava, alkuperäistekstille oikeutta tekevä kuva. Yllättävää kyllä Visuri ei kuitenkaan analysoi Erfurthin päiväkirjan syntytaustaa juuri millään tavoin. Hän vain sivuaa asiaa lyhyellä kommentilla toteamalla yksityiskohtaisen sotapäiväkirjan kirjoitetun tapahtumien yhteydessä. Visuri pohtii Erfurthin kirjoittamaa myös seuraavasti: ”Päiväkirjan dokumenttiarvoa korostaa se, että kirjoittajalla on ollut paras mahdollinen koulutus havaintojen tekemiseen ja sotilasyhteistyön analyysiin.

Lisäksi Erfurth oli itse aktiivinen toimija Suomen päämajassa ja jatkuvasti raportointivollinen esimiehilleen Saksan sodanjohdossa. Se pakotti olemaan myös huolellinen muistiinpanojen teossa [...]”

Päiväkirjan dokumenttiarvon korostaminen on kuitenkin vain osatotuus. Se mitä Erfurth päiväkirjaansa kirjoitti (tai mitä hän jätti kirjoittamatta) lienee päiväkirjatekstien ikuisuusdilemvoja. Erfurth saapui Suomeen 13. kesäkuuta iltopäivällä. Muutama päivä tämän jälkeen hän kirjoitti vierailustaan suomalaisen yhteysupseerin, luutnantti von Freymanin isän maatilalle: ”Erityisen mukava ilta ihastuttavassa maatalossa antoi meille esimaku suuresta suomalaisesta vieraanvaraisuudesta”. Sitaatin toteama esimausta viittaa selvästi tapahtumapäivää myöhemmin kirjoitettuun analyysiin. Vastaavia esimerkkejä, joista ei välttämättä välity tapahtumahetken tunteja, vaan ehkä pikemminkin myöhemmin pohdittuja ajatuksia, löytyy muitakin. Toisaalta Erfurthin tekstistä saa etsiä esimerkiksi tiedustelutoimialaan viittaavia merkintöjä suurennuslasin avulla, vaikka hänen tehtävänään kiistatta oli yhteydenpidon ohella Suomen armeijan tilanne- ja viholliskuvan selvittäminen ja raportointi Saksaan. Koska Erfurthin alkuperäistä käsikirjoitustekstiä ei ole käytettävissä, jää lopullinen totuus päiväkirjamerkintöjen autenttisuudesta vaille lopullisia vastauksia.

Historiantutkijoille on itsestään selvää, että päiväkirjan tekijä kirjoittaa tekstiään itsensä lisäksi myös jälkipolville, tiedostaen tai tiedostamattaan. Tämän ominaisuuden tiedostava ”caps lock -toiminto” on lukijan napsautettava päälle myös Erfurthin päiväkirjatekstiä lukiessa. Muun muassa merkinnät, joiden mukaan Erfurth onnistui välttämään pahoja sekaannuksia suhteessa Saksan sodanjohdon ja säilyttämään hyvän keskusteluyhteyden Mannerheimin kanssa, ovat muiden päiväkirjaan kirjoitettujen tulkinallisten tekstiosuuk-sien tapaan ennen kaikkea päiväkirjan kirjoittajan subjektiivisia näkemyksiä.

Visuri luo johdanto-osuudessa yksiselitteisen kuvan siitä, kuinka erinomaisen hyvin Erfurth oli perillä päämajan toiminnasta. Tämä pitää paikkansa, sillä kuten päiväkirjamerkinnöistäkin on nähtävissä, Erfurth oli tiiviissä päivittäisessä yhteistoiminnassa Suomen sodanjohdon kanssa. Yhteistoiminnalla oli kuitenkin selkeät rajat. Laatiessani parhaillaan tutkimusta talvi- ja jatkosodan päämajan toimintamekanismeista, on käynyt hyvin selväksi, kuinka tarkasti Suomen sodanjohto pyrki kontrolloimaan Erfurthin toimintaolosuhteita. Erfurthin yhteydenpito Suomen sodanjohtoon tapahtui suomalaisten ja viime kädessä Mannerheimin asettamien askelmerkkien mukaan. Konkreettisena vallankäytön elementtinä voi nostaa esiin sen, ettei Erfurthilla suinkaan ollut vapaata liikkumisoikeutta päämajassa ylimmän sodanjohdon käytävillä, vaan hän tuli omasta esikunnastaan päämajaan vain kutsuttuna. Tosiasiallisesti Erfurthin kir-

joittama muistiinpano "Iltapäivällä olin sotamarsalkan luona keskustelemassa..." kuuluisi oikeammin muodossa "Mannerheim kutsui minut iltapäiväksi keskustelemaan..."

Vaikka Erfurth koki itsensä monin paikoin yhteistoiminnan johtavaksi osapuoleksi, oli se vain Erfurthin oma näkemys roolistaan ja toiminnastaan päämajan yhteydessä. Osapuolten omia tavoitteita kuvaa hyvin se, kuinka Erfurthin silmin Suomen sodanjohdon työnjako näytti oudolta. Operatiiviset asiat etenivät päämajajoutsmestarin, eivätkä yleisesikunnan päällikön johdolla. Asia vaivasi Erfurthia todennäköisesti eniten siksi, että suomalaiset olivat keskittäneet yhteydenpidon hänen suuntaansa lähes kokonaan yleisesikunnan päällikölle (vuorollaan Erik Heinrichs, Wiljo Tuompo ja Edvard Hanell). Tästä seurasi se, että Erfurth ei saanut haluaansa säännöllistä kontaktia operaatioista vastaaneseen päämajajoutsmestariin (Aksel Airo).

Erfurth katsoi käynnissä olevaa sotaa ennen kaikkea saksalaisen upseerin silmin, mutta samalla pääosin suomalaisten toimintaa arvostaen. Päiväkirjamerkinnöissä näkyy vain lyhyitä välähdyksenomaisia hetkiä, jolloin hänen suomalaisiin kohdistamansa ihailu himmenee. Erfurthin ajatus siitä, että suomalaisten saksalaisille pitämät talvisotakurssit "vahvistaisivat suomalaisten sotilaiden itsetuntoa" kuulostaa suomalaisittain vähintäänkin oudolta. Osasta Erfurthin 'saksalaisten silmälasien läpi' tekemistä havainnoista huokuu puolestaan ulkopuolisen havainnoitsijan hykerryttävää raikkautta: "Kenraali [Taavetti] Laatikainen on peräisin puhtaasti suomalaisesta suvusta. Hän ei ole vartaloiltaan kookas vaan tukeva, mutta hyvin liikkuvainen".

Erfurthin päiväkirja vuodelta 1941 on erittäin mielenkiintoinen kurkistusikkuna Suomen ja Saksan sotilasjohdon yhteistyöhön jatkosodan hyökkäysvaiheessa. On erinomaista, että Pekka Visuri on uutteruudellaan ja asiantuntemuksellaan toteuttanut käännöstyön Erfurthin päiväkirjatekstien saattamiseksi tunnetuksi tutkijayhteisön ulkopuolellakin. Visurin sanoihin on erinomaisen helppo yhtyä: "Erfurthin päiväkirja on ainutlaatuinen dokumentti ja samalla dramaattinen kertomus siitä, kuinka alkuvaiheen aurinkoisista päivistä kuljettiin kohti vuoden synkkää loppua".

Mikko Karjalainen, apulaisprofessori
Maanpuolustuskorkeakoulu